

Barbara KozakDOI: <https://doi.org/10.31648/an.4363>

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8629-9426>

KIM JEST AMFINOGEN KRYŻANOWSKI – TAJEMNICZY MNICH Z SATYRY SYMEONA Z POŁOCKA

Key words: Symeon of Polotsk, baroque poetry, satire, mockery, wicked behaviour, nefarious ways

Poezja barokowa jak lustro odbija wielkie niepokoje nękające ludzi tamtego czasu: świadomość nietrwałości życia i przemijania, lęk przed śmiercią i poczucie marności świata. Odnajdujemy znane hasła: *memento mori* czy *vanitas vanitatum*. Jednak nie służyły one wyłącznie zastraszeniu czytelników, ale miały również pocieszać, oswajać, koić lęki i pokazywać właściwe wzorce. Pochwalane było wszystko, co prowadziło człowieka do Boga, do ładu moralnego. Nie dziwi więc, że większość wierszy znajdujących się w najwcześniejszym rękopisie Symeona z Połocka¹ można określić jako moralizatorskie. W niektórych z nich ta tematyka dominuje, ale są też utwory, które choć zasadniczo zajmują się innymi zagadnieniami, to pośrednio poruszają też problemy etyczne. Dzieje się tak np. w satyrach, w których wyraźnie widać, jakie postawy poeta aprobuje i popiera, a jakie poddaje ostrej, często zjadliwej krytyce.

Przykładem może być wiersz *Winszowanie imienin Preswieszczennomu Jeho Milosti Hospodinu Otcu Amfinohenu Kryżanowskiemu, Episkopu Korelskiemu, Iwanohorodskomu, Finskiemu, Liwonskiemu, Ingomerlanskiemu, Wschodniaho Pomoria, Weczerniaho i połunocznoho Okeana. Archimadryte*

¹ Jest to rękopis „+ <Pandecta seu COLLECTANEA albo> ZEBRAN[IE] SCRIPTOW ROZMAITYCH i NOTATIE”, odkryty przez Ryszarda Łuźnego, który jako pierwszy szczególnie zainteresował się najwcześniejszą poezją Symeona. Obecnie znajduje się on w Rosyjskim Państwowym Archiwum Akt Dawnych w Moskwie (RPAAD, F. 381, Kolekcja rękopisów Moskiewskiej Drukarni Synodalnej, nr 1800, 2^o, kart 149. Wiersze i notatki własnoręczne Symeona z Połocka). Niniejszy artykuł został przygotowany na podstawie tego właśnie rękopisu, ponieważ w pierwszej publikacji Charłampowicz zapisał wiersz literami alfabetu rosyjskiego.

Nazaretskomu Protosyngelowi Halileyskomu, Opatowi Rymскому, Proboszczowi Gdanskomu i Krolewieckomu. Poświęcony on jest fascynacji świeckim życiem i nadmiernemu bogaceniu się, stanowi zatem przykład satyrycznego ujęcia zachowania duchowieństwa. Tekst ten został po raz pierwszy opublikowany przez K. Charłampowicza. Wydawca napisał, że satyra znajduje się w „сборнике составленном Симеоном Полоцким в большинстве из его собственных произведений” i dodał, że być może jej twórcą jest właśnie Symeon [Харлампович 1912, 163-176].

Złośliwa satyra rozbrzmiewa już w bardzo rozbudowanym tytule wiersza, w którym poeta wylicza liczne zmyślane godności, jakoby zdobyte przez Amfinogena w innych państwach i wyznaniach. Wyliczanka ta bardzo przypomina wielki tytuł carski, który zresztą znajduje się w tym samym rękopisie, zanotowany przez Symeona na karcie 141. W ten sposób autor już na wstępie stawia zaskakujący, ale komiczny akcent, w zestawieniu z którym szczególnie sarkastycznego charakteru nabiera wydzielony graficznie dystych końcowy, bowiem Symeon obnaża w nim prawdziwą naturę Amfinogena Kryżanowskiego jako wielbiciela trunków i tabaki:

Druh twoy w piwie, w horelce, w tobace.
Jeśli tia wydam, nałay iak sobace.

W jednym utworze autor łączy patetyczne z pozoru życzenia imienninowe z ironią. Jeszcze raz przypomina niektóre godności wymienione w tytule i eksponuje fakt, że zostały one nadane Kryżanowskiemu przez inne narody, natomiast w swoim kraju nie pełni on żadnych funkcji, co dodatkowo poeta zaznaczył graficznie przez podkreślenie w tekście słowa „niczoho”.

Dowleiet reszczy wsiakii hrad i strana	Poľna ti czudes pacze okeana.
Tiemże pocztesia premnohimi Sany:	W zemli Korelskoy Episkopom zwany,
Archimandryta reczen Nazarejski,	Y Protosyngiel poczten Halileyskii,
Na Gdansku Proboszcz, takoż Krolewecki	Opat na Rymie, Apostol Nemiecki,
W Desnie Ihumen, a unas – <u>niczoho</u> ...	

Zwraca się do bohatera z wezwaniem, aby zdecydował, do czego dąży, gdyż nawet wysokie stanowiska nie są w stanie zapewnić łaski i zbawienia po śmierci. W zakończeniu podkreśla Symeon, że „w anielskom czynie łuczsze szestwowati” i wyraża nadzieję, że Amfinogen podziękuje mu za dobrą radę. Uwagę odbiorcy przyciąga wywodząca swój rodowód z literatury hagiograficznej formuła, zawarta w graficznie wydzielonym 6-wierszu:

Pisał bych boleĵ, da slow mi nie stajet.
Czudny zywot twoy um moy przewyszaiet.

W żywotach miała ona za zadanie podkreślenie małości pisarza, jego znikomości w zderzeniu z cudownością losów opisywanego świętego, natomiast w świetle faktów z życia Kryżanowskiego nabiera ona wyraźnie ironicznego brzmienia. Zestawienie bogatej osobowości wysoce wykształconego

Symeona z Połocka z niedouczonego egocentrykiem Kryżanowskim wrażenie to jeszcze bardziej uwypukla. Komiczny efekt wzmacnia również wezwanie do podziękowania za ten „uziel” (węzeł), gdyż poeta żąda od Amfinogena miodu, a gdyby go nie kupił, to nie doczeka i roku, kiedy dostanie kijem po bokach, czyli zostanie pobity.

A szczo zhrabiłem, izwol to prostiti
Y za uzeł sey medu nam Kupiti.
Jeśli ne kupisz, Ne dozdesz i roku,
Ba waruy pilno i ot Kiia Boku.

Postać tytułowego bohatera jest dosyć tajemnicza. Wątpliwości budzi już samo jego imię. Symeon z Połocka nazywa go Amfinohenem, w liście metropolity kijowskiego Józefa jego imię brzmi Anfinogen, zaś w artykule Konstantyna Charłampowicza – Afinogen [Харлампович 1912, 163-176]. Można przypuszczać, że poprawną formą tego imienia jest Amfinogen, zaś pozostałe wersje powstały w wyniku pomyłek kopistów.

Igor Jeriomin pisze, że Kryżanowski był ihumenem w połockim monasterze Zmartwychwstania Pańskiego [Еремин 1953, 231. Najwcześniejsze wzmianki na jego temat pojawiają się w złożonych osobiście przez niego zeznaniach, na granicy polsko-rosyjskiej w Putywlu 28 czerwca 1630 roku. Jednak, jak zauważa Charłampowicz, zeznania te nie są ścisłe. Twierdzi on, że między momentem złożenia przez Amfinogena ślubów zakonnych a jego pojawieniem się na granicy nie minął nawet rok, gdy tymczasem sam Kryżanowski przeciąga ten okres na co najmniej półtora roku. Miał on być wówczas mnichem w monasterze Mozyrskim, potem przez rok w monasterze Przemienienia Pańskiego w Braginie, skąd został wydalony za „upadek moralny”. Przeszedł następnie na stronę unitów i przez pół roku pełnił funkcję arcybiskupa ziemi chorwackiej. Po tym czasie okazał skruchę z powodu swego odstępstwa i wyraził chęć powrotu na łono Cerkwi prawosławnej. Informacje na ten temat pojawiają się w fundamentalnej pracy metropolity Makarego o historii rosyjskiej Cerkwi. Opisując okres metropolity Filareta, wspomina „jednego z byłych unickich arcybiskupów [...] niejakiego Afinogena Kryżanowskiego”, który w 1630 roku pojawił się w Putywlu i przytacza jego opowieść:

пострижен он был в Мозырском Свято-Духовском монастыре и в 1628 г. рукоположен во иеромонаха Киевским митрополитом Иовом в Киево-Печерской лавре. Но как только возвратился в свой Мозырский монастырь, княгиня, жена Адама Вишневецкого, взяла его, Афиногена, в свой Брагин монастырь в архимандрита, а потом, едва прошел год, изгнала его. Он отправился к униатскому митрополиту Велямину Рутскому, который не только принял его в унию, но и поставил во Владимире Волынском вместе с двумя другими униатскими епископами архиепископом Хорвацкой земли и дал ему ставленую архиерейскую грамоту. Около полугода служил он архиепископом у митрополита Рутского, а теперь желает покаяться и вновь принять православие [Макарий 1994-1996, VI, 188].

Ślady tajemniczego mnicha znajdują się też w klasycznej, choć spornej historii Cerkwii prawosławnej w Rosji. Jej autor, A. Kartaszow pisze:

Так, благодаря острому оттолкновению Филарета от западной заразы, русская церковь не увлеклась массовым принятием родных соплеменников, строго вменяя им малейшую заразу в деле веры. Дезинфекция была строгая. В 1623-24 гг., например, было принято всего несколько десятков „белорусцев”. Среди них были и чисто православные монахи, иеромонахи, игумены. Обливательное крещение при этом не признавалось – все перекрещивались и затем, если нужно, перепосвящались. В 1630 г. был перекрещен даже архиепископ-униат, Афиноген Крыжановский. В начале он имел чисто православное поставление до архимандритского сана включительно. Соблазнился лишь на архиепископский сан у униатов. В Москве он, после перекрещивания, был перепоставлен и удостоен даже места келаря Николо-Угрешского монастыря, но вскоре оказалось, что его прошлое было криминально, и он передан был в руки гражданской судебной власти [Карташев 2009, 99].

Zdaniem niektórych badaczy zmiana wiary spowodowana być mogła chęcią podjęcia nauki w katolickich szkołach w Polsce i Europie Zachodniej [Сазонова 1995, 54]. Często przywoływanym przykładem jest metropolita Stefan Jaworski (1658-1722), który po ukończeniu Kolegium Kijowsko-Mohylańskiego przyjął katolicyzm, żeby uczyć się w szkołach jezuickich w Lublinie, Poznaniu i Wilnie, a później ponownie przeszedł na prawosławie [Jabłonowski 1899-1900, 191-192], czy też Teofan Prokopowicz (1681-1736), który był unitą, potem katolikiem, a po powrocie do Kijowa – znowu prawosławnym. Grek Arseniusz pisał: „Был де я во многих школах, сиречь училищах, во многих государствах; да только если не примеш того государства веры, и во училище не примут” [Белокуров 1894, 119]. Wszyscy oni po powrocie Rosji byli poddawani procedurze „naprawy wiary” i jeszcze raz chrzczeni, zgodnie z postanowieniem soboru moskiewskiego z 1620 roku. Podobna procedura obowiązywała zresztą również prawosławnych pochodzących z zachodniej części kraju (Białorusini i Ukraińcy). Musieli on odnawiać chrzest, jako ochrzczeni nie przez zanurzenie, a przez oblanie wodą święconą.

Należy jednak przywołać zdanie Aleksandra Panczenko, który uważał, że w czasach Symeona z Połocka i Amfinogena Kryżanowskiego takiej konieczności jeszcze nie było i jezuici chętnie przyjmowali do swoich szkół różnowierców. Zgodnie z instrukcją wydaną jeszcze pod koniec XVI wieku przez generała zakonu zezwalano nawet uczniom niekatolikom na opuszczanie mszy [Панченко 1998, 362-379]. Wydaje się jednak, że w przypadku Amfinogena Kryżanowskiego przyczyną zmiany wyznania nie była chęć nauki, ale raczej dążenie do osiągnięcia jak najwyższego stanowiska oraz możliwie dużych korzyści materialnych, co potwierdza też Kartaszow, pisząc, że Kryżanowskiego skusiło stanowisko arcybiskupa u unitów [Карташев 2009, 99]. Należy przypomnieć, że nie był on zbyt gruntownie wykształcony, o czym świadczy chociażby charakter jego pisma i niepoprawna ortografia.

Również konsekracja bohatera na stanowisko arcybiskupa chorwackiego wydaje się wątpliwa, gdyż nie ma żadnych dowodów na jej potwierdzenie, poza kopią wspomnianej laudacji Józefa Weliamina Rutskiego (1573-1636) nazwanego mylnie Weniaminem Łutckim. Po przejściu procedury „naprawy wiary” Amfinogen został wysłany do monasteru św. Mikołaja Ugrieżskiego na skraju Moskwy, gdzie pełnił funkcję szafarza, ale nadużył zaufania i dopuścił się kradzieży. Zgodnie z dokumentami zagarnął nie mniej niż 600 rubli [Харлампович 1914, 44].

Nie było to jednak jego najgorsze przewinienie. Za pośrednictwem księcia Iwana Alberta, który miał otrzymać 500 rubli, oraz greckich mnichów starał się zmusić patriarchę Carogrodu Cyryła do przywrócenia mu pełnionego ponoć w środowisku unitów stanowiska arcybiskupa,

через посредство какого-то князя далматского Ивана Альберта, находившегося в Москве, решил послать письмо да четыре сорока соболей турецкому паше, чтобы тот заставил Цареградского патриарха Кирилла Лукариса написать грамоту прощальную ему, Афиногену, и разрешил ему быть по-прежнему архиепископом, а другие четыре сорока соболей и несколько денег назначил послать самому Кириллу Лукарису [Макарий 1994-1996, VI, 188].

Nie cofał się przy tym Kryżanowski przed używaniem gróźb. Te oszustwa wyszły na jaw w czerwcu 1632 roku i patriarcha moskiewski Filaret zesłał Amfinogena do monasteru Pieczerskiego w Niżnim Nowogrodzie, gdzie miał być poddany surowemu nadzorowi i zakuty w łańcuchy. Początkowo wypierał się wszystkiego, ale szybko przyznał się do winy i wydał współników. Metropolita Makary twierdzi również, że zagrabione pieniądze zostały odzyskane i odesłane do Moskwy [Макарий 1994-1996, VI, 188].

Po powrocie do Moskwy w 1651 roku twierdził, że z monasteru Ugrieżskiego, gdzie zgodnie z jego słowami był ihumenem, wyjechał „na wschód dla modlitwy”. Z dokumentów wynika, iż faktycznie wyjechał on ze stolicy w 1635 roku, ale nie do Jerozolimy i na Świętą Górę, lecz do Ławry Kijowsko-Pieczerskiej.

12 kwietnia 1651 roku Amfinogen pojawił się w Moskwie jako ihumen monasteru Zmartwychwstania w Disnach koło Mohyłowa², reprezentując interesy dwóch sąsiadujących monasterów – Połockiego brackiego i Łukomskiego. Narzekał na prześladowania ze strony Polaków, które nasiliły się w związku z powstaniem Chmielnickiego. Białoruscy mnisi obawiali się, że jeżeli Polacy pokonają Kozaków, to ich również czeka zagłada. Prosił o carską opiekę nad prawosławnymi, twierdząc, że „король и вся Речь Посполитая приговорили всех белорусцев до одного человека и с новорожденными высечь

² Jednocześnie w opracowaniu dotyczącym Bogdana Chmielnickiego czytamy: „И хотя, как свидетельствовал в Посольском приказе 12 апреля 1651 года игумен полоцкого Воскресенского монастыря Афиноген Крыжановский, «к Киеву их, белорусцев, никого не пропускают для того, чтоб они с Хмельницким не свиделись и ни о чем с ним не мыслили», но все же «тайным обычаем они, белорусы, с Хмельницким ссылаются и о всяких вещах ведомо чинят»” [Замлинский 1989, 61].

и церкви Божеские и монастыри все выпалить, только оставить одних римлян” [Тихомиров]. Kryżanowski dysponował informacjami dotyczącymi planów polskich i nastrojów panujących wśród społeczeństwa białoruskiego na terenach należących do Rzeczypospolitej Polskiej. Został za to wynagrodzony wysokim darem na budowę monasteru i 26 czerwca wyjechał z Moskwy.

W następnym roku pojawił się na zachodzie Rosji i ponownie popadł w kłopoty. Unicy duchowni, obiecując mu wysokie stanowisko, skłonili Amfinogena do złożenia skargi na metropolitę kijowskiego Piotra Mohyłę, przez którego służbę jakoby został ograbiony. 30 marca, kiedy najprawdopodobniej nie otrzymał obiecanego stanowiska, złożył nowe oświadczenie. Wyznał w nim, że poprzednio nie powiedział prawdy. Tym razem podpisał się jako „arcybiskup korelski” i zamieszkał w Ławrze, gdzie archimandrytą był w tym czasie poprzednio oczerniany przez niego Piotr Mohyła [Харлампович 1914, 45].

Po kilku latach, 26 lutego 1667 roku, do mnichów monasteru Matki Boskiej Iwierskiej w okolicy jeziora Wałdaj w powiecie nowogrodzkim z prośbą o przydzielenie byłemu archimandrycie celi w monasterze zwrócił się kazański metropolita Laurenty. Nie jest jasne, co Kryżanowski robił w Kazaniu i jak się tam znalazł. Zgodnie z jego słowami został tam wysłany na polecenie cara i na prośbę szlachty połockiej z misją nawracania innowierców, co zakończyło się ogromnym powodzeniem. Ślady jego obecności znajdujemy również w pracach profesora Nikolskiego [Никольский 2007], który, powołując się na wykład profesora Charłampowicza³, pisze, że „Живший в Казани 4 1/2 г. (1663-1665) архимандрит Афиноген Крыжановский заявляет о себе, что он «всех новокрещенных в православную веру и к царю привел»” [Никольский 2007, 147]. Jednocześnie w następnym akapicie czytamy:

В документах XVII в. ни одного упоминания о постоянной работе среди инородцев кого-либо из духовенства (высшего и низшего) или русского народа. Вся христианско-просветительная работа в Среднем Поволжье носит отпечаток какой-то случайности, частичности [Никольский 2007, 148].

Jednak w oficjalnych pismach tego okresu nie ma żadnego śladu jego działalności. Można przypuszczać, że mnich-intrygant, niestroniący od „piwa, gorełki, tabaki”, tak się naraził okolicznej szlachcie, że na jej prośbę został wysłany do Kazania.

Więcej dokumentów dotyczących tajemniczego mnicha nie udało się odnaleźć. Trudno też z całą pewnością ustalić, które z wymienionych przez Symeona stanowisk piastował Amfinogen, gdyż materiałów źródłowych, jak widać, jest niewiele, a na wiadomościach pochodzących od Kryżanowskiego nie można się oprzeć z pełnym zaufaniem. Jak wynika z przytoczonych przykładów, w jego

³ W przyp. 15 możemy przeczytać: „Челобитные Афиногена Крыжановского царю Алексею Михайловичу в 8 мая 1716 (1668) года в архиве Министерства иностранных дел. (Доклад профессора К.В. Харламповича Казанскому Обществу арх[еологии], ист[ории] и этнографии, сделанный им 27 октября 1911 г.)”.

informacjach są ewidentne nieścisłości, o wielu zaś fragmentach jego życia nie wiadomo zupełnie nic. Charłampowicz uważa jednak, że jeden z tytułów używanych przez bohatera jest prawdziwy. Chodzi mianowicie o tytuł ihumena monasteru Zmartwychwstania Pańskiego miasta Desny powiatu połockiego. 12 i 22 kwietnia Kryżanowski był przesłuchiwany w Izbie Poselskiej na temat nastrojów panujących na Białorusi w obliczu interwencji polskiej i powstania Bohdana Chmielnickiego. Dysponował również interesującymi informacjami na temat zamiarów Polaków, gdyż nawiązał kontakty ze służbą posłów polskich i litewskich. Zachowały się również dokumenty świadczące o tym, że Kryżanowski otrzymał glejnt nakazujący przekazywanie do Moskwy wszelkich istotnych wiadomości [Харлампович 1912, 163-176].

Te wszystkie nader skąpe informacje o Kryżanowskim pozwalają jednak, przynajmniej częściowo, określić cechy jego charakteru. Był to prosty, słabo wykształcony mnich, łatwo zmieniający swoje przekonania religijne. Nie mając możliwości awansu w hierarchii cerkiewnej za sprawą swoich zasług i pracy, postanowił samowładnie przyznać sobie wysokie stanowisko i w ten sposób wyłudzić tytuły w Moskwie. Nie udało mu się to, ale zostawszy szafarzem bogatego monasteru ukazał swoje prawdziwe oblicze człowieka interesownego i chciwego.

W świetle powyżej przedstawionych faktów jasne staje się satyryczne potraktowanie tematu przez Symeona z Połocka. Ośmiesza on bohatera w złośliwy, ale jednocześnie dowcipny sposób, a w sposobie ujęcia tematu zbliżony wręcz do pastiszu. Choć zazwyczaj utwory satyryczne Symeona nie wychodziły poza ramy moralizatorskiego krytykowania wad ogólnoludzkich (np. *Kupiectwo*, *Mnich*), to omawiany wiersz jest wyrazem bardzo krytycznego stosunku autora do konkretnej postawy życiowej reprezentowanej przez Amfinogena Kryżanowskiego. Poeta nie przedstawia wzorca pozytywnego, nie podaje bezpośrednio ideału, jaki propaguje. Buduje za to taki obraz, w którym poszczególne elementy tracą swój naturalny wymiar i proporcje, zostają wytrącone ze stanu równowagi. Tak ostre osądzenie dążenia do wysokich stanowisk i wynikających z nich korzyści materialnych, które nie należało w czasach Kryżanowskiego do rzadkości, daje się wytłumaczyć osobistym stosunkiem autora do opisywanej postaci. Jak wiadomo, Symeon z Połocka, będąc absolwentem Kolegium Kijowsko-Mohylańskiego, był również uczniem Piotra Mohyły, w którego wymierzone zostały niektóre ataki Kryżanowskiego. Naturalne jest więc, że poeta kieruje utwór przeciwko wrogowi swojego nauczyciela.

Autorzy publikacji mińskiej klasyfikują wiersz jako „list satyryczno-napominający” i wywodzą jego genezę z satyrycznej poezji polskiej XVII wieku [Полоцкий 1990, 396]. Wydaje się, że to słuszna droga, ale geneza gatunku jest z całą pewnością głębsza. Jak wiadomo, satyra ukształtowała się już w starożytności, a najbujniej rozwijała się w literaturze rzymskiej. Najwybitniejszymi satyrykami byli Lucyliusz (II w. p.n.e.), Horacy (I w. p.n.e.) i Juwenalis (I w. n.e.). Symeon z Połocka najprawdopodobniej dobrze znał tych autorów,

gdyż podstawowym wzorcem dla literatury barokowej, obok Pisma Świętego, pozostawał antyk. Wiek XVII przyniósł znajomość dawnych pisarzy łacińskich ponownie tłumaczonych i przerabianych. Wyróżniano szczególnie przedstawicieli tzw. srebrnej łaciny. Oczywiście, poeci polscy w XVII stuleciu również często sięgali po taką formę wypowiedzi, gdyż stała się ona najbardziej odpowiednia dla wyrażania nabrzmiałej problematyki społecznej i politycznej i być może właśnie taką drogą została ona przejęta przez mnicha z Połocka.

W literaturze rosyjskiej XVII wieku powstają utwory satyryczne odzwierciedlające konflikt jednostki ze środowiskiem, skargi człowieka na swój los, na niesprawiedliwe stosunki społeczne. Autorzy utworów satyrycznych zwracają się do formy parodii, bajki, kalamburów, satyrycznych przysłów, porzekadeł, powiedzonek [Лихачев, Панченко, Поньрко 1984, 17]. Zdaniem uczonych petersburskich w średniowieczu

пародируется не индивидуальный авторский стиль или присущие данному автору мировоззрение, не содержание произведений, а только самые жанры деловой, церковной или литературной письменности: челобитные, послания, судопроизводственные документы, росписи о приданом, путники, лечебники, те или иные церковные службы, молитвы и т.д. и т.п. Пародируется сложившаяся, твердо установленная, упорядоченная форма, обладающая собственными, только ей присущими признаками [Лихачев, Панченко, Поньрко 1984, 16].

Właśnie w ten sposób pojawiały się karykaturalne gatunki satyryczne, można powiedzieć „antygatunki”, jak np. antymodlitwa, antypetycja, antyksiążki lekarskie czy, jak w przypadku analizowanego tekstu, antywinszowanie... Również szata graficzna wiersza wskazuje na jego parodystyczny charakter, gdyż Symeon z Połocka wyraźnie celowo narusza reguły ówczesnej wersyfikacji.

Omówiony tekst świadczy o tym, że Symeon interesował się bieżącą sytuacją społeczną oraz polityczną i starał się na nią reagować w swojej twórczości. Niewątpliwie *Winszowanie imienin Otcu Amfinogenu Kryżanowskiemu* jest wyrazem krytycznego stosunku autora do tytułowego bohatera, ale jednocześnie do prezentowanej przez niego postawy życiowej, która nie należała wówczas do rzadkości. Ta satyra, ukształtowana jako antywinszowanie, potępia nie tylko Amfinogena, lecz także jemu podobnych.

Bibliografia

- Belokurov Sergej Alekseevič. 1894. *Arsenij Suhanov*. Č. 2, vyp. 1. Moskva [Белокуров Сергей Алексеевич. 1894. *Арсений Суханов*. Ч. 2, вып. 1. Москва].
- Eremin Igor' Petrovič. 1953. *Simeon Polockij – poët i dramaturg*. V: *Simeon Polockij. Izbrannye sočineniâ*. Red. Eremin I.P. Moskva–Leningrad: Izdatel'stvo AN SSSR [Еремин Игорь Петрович. 1953. *Симеон Полоцкий – поэт и драматург*. В: *Симеон Полоцкий. Избранные сочинения*. Ред. Еремин И.П. Москва–Ленинград: Издательство АН СССР].

- Harlampovič Konstantin Vasil'evič. 1912. *Afinogen Kryžanovskij. (Iz istorii kul'turnago vliâniâ zapadnoj Rusi na vostočnuû v XVII v.)*. W: *Sbornik statej v čest' D.A. Korsakova*. Moskva [Харлампович Константин Васильевич. 1912. *Афиноген Крыжановский. (Из истории культурного влияния западной Руси на восточную в XVIIв.)*. W: *Сборник статей в честь Д.А. Корсакова*. Москва].
- Harlampovič Konstantin Vasil'evič. 1914. *Malorossijskoe vliânie na velikoruskiiu cerkovniiu žizn'*. Kazan' [Харлампович Константин Васильевич. 1914. *Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь*. Казань].
- Jabłonowski Aleksander. 1899-1900. *Akademia Kijowsko-Mohylańska. Zarys historyczny na tle rozwoju ogólnego cywilizacyi zachodniej na Rusi nakreślił, Aleksander Jabłonowski*. Lwów.
- Kartašev Anton Vladimirovič. 2009. *Očerki po istorii Russkoj Cerkvi. V 2-h t. T. 2*. Moskva: Izdatel'stvo Sretenskogo monastyra [Карташев Антон Владимирович. 2009. *Очерки по истории Русской Церкви. В 2-х т. Т. 2*. Москва: Издательство Сретенского монастыря].
- Lihačev Dmitrij Sergeevič, Pančenko Aleksandr Mihajlovič, Ponyrko Natal'â Vladimirovna. 1984. *Smeh v Drevnej Rusi*. Leningrad: Izdatel'stvo Nauka [Лихачев Дмитрий Сергеевич, Панченко Александр Михайлович, Поньрко Наталья Владимировна. 1984. *Смех в Древней Руси*. Ленинград: Издательство Наука].
- Mačarij (Bulgakov). Mitropolit Moskovskij i Kolomenskij 1994-1996. *Istoriâ Russkoj Cerkvi. T. 6: Period samostoâtel'nosti Russkoj Cerkvi (1589-1881). Patriaršestvo v Rossii (1589-1720)*. Otdel pervyj: 1589-1654. Moskva: Izdatel'stvo Spaso-Preobraženskogo Valaamskogo monastyra [Макарий (Булгаков). Митрополит Московский и Коломенский. 1994-1996. *История Русской Церкви. Т. 6: Период самостоятельности Русской Церкви (1589-1881). Патриаршество в России (1589-1720)*. Отдел первый: 1589-1654. Москва: Издательство Спасо-Преображенского Валаамского монастыря].
- Nikol'skij Nikolaj Vasil'evič. 2007. *Sobranie sočinenij. T. II. Trudy po istorii hristianizacii i hristianskogo prosvvešeniâ čuvašej*. Čeboksary: Čuvašskoe knižnoe izdatel'stvo [Никольский Николай Васильевич. 2007. *Собрание сочинений. Т. II. Труды по истории христианизации и христианского просвещения чувашей*. Чебоксары: Чувашское книжное издательство].
- Pančenko Aleksandr Mihajlovič. 1998. *Simeon Polockij. V: Slovar' knižnikov i knižnosti Drevnej Rusi*. Вып. 3 (XVII в.), ч. 3: P-S. Sankt-Peterburg: Izdatel'stvo Dmitrij Bulanin [Панченко Александр Михайлович. 1998. *Симеон Полоцкий. В: Словарь книжников и книжности Древней Руси*. Вып. 3 (XVII в.), ч. 3: П-С. Санкт-Петербург: Издательство Дмитрий Буланин].
- Polockij Simeon. 1990. *Virši. Sost., podg. tekstov, vstup. st. i komm. Bylinina V.K., Zvonarevoj L.U.* Minsk: Izdatel'stvo Mastackaâ literatura [Полоцкий Симеон. 1990. *Вирши. Сост., подг. текстов, вступ. ст. и комм. Былинина В.К., Звонаревой Л.У.* Минск: Издательство Мастацкая літаратура].
- Prozorovskij Aleksandr Alekseevič. 1896. *Sil'vestr Medvedev: ego žizn' i deâtel'nost'*. Moskva [Прозоровский Александр Алексеевич. 1896. *Сильвестр Медведев: его жизнь и деятельность*. Москва].
- Sazonova Lidiâ Ivanovna. 1995. *Vostočnoslavânskie akademii XVI-XVIII vekov v kontekste evropejskoj akademičeskoj tradicii*. „Slavânovedenie” № 3: 45-61 [Сазонова Лидия Ивановна. 1995. *Восточнославянские академии XVI-XVIII веков в контексте европейской академической традиции*. „Славяноведение” № 3: 45-61].
- Tihomirov Aleksandr Valentinovič. *Meždunarodnoe položenie i diplomatiâ Reči Pospolitoj i Velikogo Knâžestva Litovskogo v 1569-1764 gg.* W: <http://portalus.ru> [Dostup 20 X 2017]

[Тихомиров Александр Валентинович. *Международное положение и дипломатия Речи Посполитой и Великого Княжества Литовского в 1569-1764 гг.* W: <http://portalus.ru> [Доступ 20 X 2017].

Zamlinskij Vladimir Aleksandrovič. 1989. *Bogdan Hmel'nic'kij*. Moskva: Izdatel'stvo Molodaâ gvardiâ [Замлинский Владимир Александрович. 1989. *Богдан Хмельницкий*. Москва: Издательство Молодая гвардия].

Summary

AMFINOGEN KRYŻANOWSKI – THE MYSTERIOUS MONK IN THE SATIRE BY SYMEON OF POLOTSK

Morality pieces belong to the mainstream of baroque poetry. This genre was frequently and aptly exploited by Symeon of Polotsk. In one of his works he turned his verse into a shrewd satire dressed up as birthday wishes to a mysterious clergyman. The monk, Amfinogen Kryżanowski was a real figure and, according to scarce historical sources, he made himself known mostly owing to the wicked ways in which he conducted himself. Symeon of Polotsk directed the sword of his satire at him, incensed by the fact that Kryżanowski smeared Peter Mogila, Symeon's beloved tutor and mentor at the Kiev Academy. In this paper, the author dissects the poem, traces the fortunes of the infamous monk and concludes that Symeon took an active interest in both the social and political upheavals of his time.

Kontakt z Autorką:
barbara.kozak@uwm.edu.pl